

Kirjasto kaikille -kumppanuusprojekti luo saavutettavaa kirjastopalvelua

Rauha Maarno

Kirjasto kaikille -projekti on valtion erikoiskirjasto Celian ja yleisten kirjastojen kumppanuushanke. Tavoitteena on tuoda Celian tekijänoikeuslain 17. pykälän nojalla tuottama saavutettava kirjallisuus, lähinnä äänikirjat, osaksi yleisten kirjastojen palvelutarjontaa ja tavoittaa aikaisempaa paremmin asiakkaita, joilla on lukemiseste. Lukemisesteellä tarkoitetaan vammaa, sairautta tai muuta syytä, jonka takia henkilö ei voi lukea painettua tekstiä. Hankkeen tavoitteena on samalla tuottaa yleisille kirjastoille menetelmiä ja työkaluja saavutettavien kirjastopalveluiden toteuttamiseen.

Miksi tarvitaan saavutettavaa kirjastopalvelua?

Pohjoismaisten arvioiden mukaan vähintään viidellä prosentilla väestöstä on vaikeuksia lukea painettua kirjaa. Lukemisesteisiä henkilöitä arvioidaan olevan Suomessa jopa 300 000. Tällä hetkellä heistä tavoitetaan noin 10 %.

Yleisimmät esteet painetun kirjan lukemisessa ovat lukivaikeus ja heikentynyt näkö tai näkövamma. Syytä on monia muitakin, kuten keskittymis- ja muistihäiriöt, reuma, ms-tauti, kehitysvammaisuus, afasia ym. Näille asiakkaille Celia-kirjasto tuottaa kirjallisuutta saavutettavassa muodossa: äänikirjoja, pistekirjoja, koskettelukirjoja. Valtaosan Celian tuotannosta ja lainauksesta muodostavat äänikirjat.

Myös kansainvälinen kirjastoalan kattojärjestö IFLA on nostanut esiin edellä mainitut käyttäjäryhmät, joista englanniksi käytetään termiä ”print disabled persons”. IFLAn julkilausuman mukaan maailmassa on yli 161 miljoonaa sokeaa tai näkövammaista henkilöä sekä heidän lisäksi huomattavasti suurempi joukko ihmisiä, jotka jostain muusta syystä eivät pysty lukemaan painettua tekstiä. Saman julkilausuman mukaan alle viisi prosenttia kaikista julkaistavasta materiaalista ja alle 20 prosenttia verkkosivustoista ovat saavutettavia näille käyttäjäryhmille. Voidaan siis puhua todellisesta tiedonsaannin ongelmasta.

Yhteistyöllä uusi äänikirjapalvelu

Kirjasto kaikille -projekti perustuu yhteistyöhön ja aitoon dialogiin eri tahojen välillä. Asiakkaille tarjottavaa palvelua on kehitetty Celian ja kirjastojen tiiviissä yhteistyössä. Projektin kuluessa on tehty yhteistyötä myös käyttäjäryhmiä edustavien organisaatioiden, kuten Erilaisten oppijoiden liiton ja Näkövammaisten keskusliiton kanssa. Myös aluehallintovirastojen kirjastotoimentarkastajat ovat olleet aktiivisesti mukana.

Käytännössä yhteistyö kirjastojen kanssa käynnistyi keväällä 2014, kun ensimmäinen joukko pilottikirjastoja (34 kirjastoa) osallistui Celian tuottamiin koulutuksiin ja työpajoihin. Työpajoissa osallistujat saivat kokeilla äänikirjojen käyttöä, suunnitella toteutettavia palveluita ja tapahtumia sekä hahmotella palvelun toimivuutta suhteessa kirjaston muuhun tarjontaan. Lisäksi työpajoissa keskusteltiin viestinnästä ja opastemateriaalista. Työpajojen pohjalta Celia tuotti kirjastoille tarvittavaa materiaalia, kuten yhteistyön käsikirjan, johon on koottu perustietoa äänikirjoista ja usein kysytyt kysymykset.

Lukemisesteisille asiakkaille uusi äänikirjapalvelu avautui pilottikirjastoissa syksyllä 2014. Kaikki pilottikirjastot tarjoavat lukemisesteisille mahdollisuutta rekisteröityä Celian tuottaman verkkopalvelun käyttäjäksi. Osa kirjastoista lainaa Celian äänikirjoja myös cd-levyinä. Asiakas ei tarvitse to-

distusta lukemisesteestään, vaan kirjojen käyttöön liittyvät rajoitukset käydään läpi keskustellen kirjaston asiakaspalvelijan kanssa.


Äänikirjapalvelu myös korkeakoulukirjastojen käyttöön

Kirjasto kaikille -projektissa kehitettyä palvelumallia tarjotaan nyt kaikkien yleisten kirjastojen käyttöön ja Celiasta ohjataan asiakkaita ottamaan yhteyttä projektissa mukana oleviin paikallisiin kirjastoihin. Tällä hetkellä uutta äänikirjapalvelua lukemisesteisille tarjoaa jo yli 70 kirjastoa. Palvelu laajenee edelleen keväällä 2015, jolloin mukaan koulutetaan useita uusia kirjastoja. Projekti päättyy vuoden 2015 loppuun mennessä mutta äänikirjapalvelu lähikirjastoissa jatkuu ja sitä vahvistetaan edelleen.

Celian lainattavasta kokoelmasta löytyy myös korkeakoulujen opiskelijoille suunnattu kirjallisuus. Vuosittain Celiassa tuotetaan noin 200 uutta korkeakoulukirjaa. Tällä hetkellä Celialla on hieman yli 200 korkeakouluopiskelija-asiakasta ja heistä valtaosalla äänikirjojen käytön syynä on lukivaikeus.

Vertailun vuoksi: Ruotsissa on rekisteröity 4000 henkilöä Celian sisarkirjaston MTM:n tuottamien

äänikirjojen käyttäjiksi. Suomessakin on siis todennäköisesti paljon opiskelijoita, jotka voisivat hyötyä äänimuotoisista oppikirjoista.

Lukemisesteisten opiskelijoiden tavoittamiseksi Celiassa on suunniteltu yhteistyön tiivistämistä myös korkeakoulukirjastojen kanssa. Palvelumallia ja viestintää korkeakoulukirjastoille kehitetään vuoden 2015 aikana. Jo nyt korkeakoulukirjasto voi halutessaan aloittaa yhteistyön Celian kanssa ja tarjota lukemisesteisille asiakkaille palvelua Kirjasto kaikille -projektissa kehitetyn mallin mukaan. 

Lähteet

IFLA Manifesto for libraries serving persons with a print disability, 2012. <http://www.ifla.org/publications/ifla-manifesto-for-libraries-serving-persons-with-a-print-disability>

Kirjasto kaikille -hankkeen verkkosivut.

<http://kirjastokaikille.fi/>

Tietoa kirjoittajasta

Rauha Maarno, projektipäällikkö

Celia-kirjasto

Email. Rauha.maarno@celia.fi